

סימן ט

ברכת האילנות בשבת ברוב עם

שאלה:

ביישובנו קבענו לקיים את ברכת האילנות בשבת הסמוכה לר"ח ניסן, לאחר תפילת שחרית של המניין המרכזי, כדי לקיים זאת ברוב עם. ונשאלתי ע"י חברנו אברהם אנקונינה הי"ו (העוסק בגידול מטעי פרי) מדוע לא לקיים זאת בר"ח ניסן ובכך לזכות בהידור מצווה מכמה טעמים:

א. זריזין מקדימין למצוות. ב. מצווה הבאה לידיך אל תחמיצנה. ג. עדיף לצאת ולברך בשדה מחוץ לעיר ולא בגינת הבית. ד. במטעים ישנם מינים רבים של עצי פרי וזה עדיף, וכן יש שם פרחים של מאות עצים וזה מרשים יותר. ה. יש פוסקים (בן איש חי) שאסרו לברך ברכת האילנות בשבת, משום שעל פי תורת הסוד ברכת האילנות פועלת 'ליקוט ניצוצות' קודש מתוך פירות החולין, ויש בכך מעין מלאכת "בורר" האסורה בשבת. ו. מכיוון שבכל מקרה יישארו רבים שלא יברכו ברכת האילנות עד שבת, לא תבטל ברכת האילנות ברוב עם, ואם כן מדוע יימנעו הזריזין מלקיים את המצווה מיד בתחילת מועדה?

תשובה:

א. זריזים מקדימים למצוות, וברוב עם הדרת מלך – מה עדיף?

אכן 'שאלת חכם – חצי תשובה' ויש לנו לדון תחילה איזה הידור קודם: האם 'זריזין מקדימין למצוות' עדיף על פני 'ברוב עם הדרת מלך', או להיפך.

במשנה בר"ה (דף ל"ב ע"ב) מובא: "העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה, השני מתקיע, ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל".

והגמ' (שם) הקשתה: "מאי שנא שני מתקיע? משום דברוב עם הדרת מלך, אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך? אלא מאי שנא הלל דבראשון משום דזריזין מקדימין למצוות, תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין מקדימין למצוות? אמר ר' יוחנן בשעת גזירת מלכות שנו".

כלומר, למסקנת הגמ', המשנה עוסקת בתקופה שבה גזרו הרומאים שלא לתקוע בשופר, והעמידו שומרים בבתי הכנסת שהמתינו שם עד לאחר קריאת התורה. לפיכך דחו חכמים את תקיעת השופר לתפילת מוסף, לאחר שהלכו השומרים. אולם לגבי אמירת ההלל לא הייתה גזירת מלכות, ולפיכך אמירתה נשארה כפי שראוי מלכתחילה, לאומרה בתפילת שחרית, משום שזריזים מקדימים למצוות – אף על פי שבתפילת מוסף נמצאים יותר אנשים בבית הכנסת משום שהיא מאוחרת יותר, מכאן ש'זריזים מקדימים למצוות' עדיף על 'ברוב עם הדרת מלך'!

[ואף שכבר נתבטלה אותה גזירה, מ"מ המשיכו כך שמא תחזור הגזירה (תוס' שם ד"ה בשעת גזירה). והרשב"א כתב שכל גזירה שבי"ד גוזרים נשאת במקומה אף לאחר שבטל טעם הגזירה עיי"ש].

וכן כתב החיי אדם (כלל ס"ח סעיף ו'): "זריזין מקדימין למצוות. דבר שמצוותו ביום, יקדים בבוקר לעשותו, כדכתיב (בראשית

במדינת הים ומבקש לחכות שמא יבוא ויבם או יחלוץ, וכן כאשר הוא מבקש לחכות לאח החרש או שוטה שמא יבריא ואולי ייבמו – אין שומעין לו, אלא אומרים לו, עליך המצווה, או חלוץ או ייבם.

ובגמ' (שם) נאמר: "איתמר ביאת קטן וחליצת גדול" כלומר הקטן מוכן לייבם והגדול לחלוץ מי קודם? "פליגי בה ר' יוחנן וריב"ל: חד אמר ביאת קטן עדיפא, וחד אמר חליצת גדול עדיפא. מאן דאמר שביאת קטן עדיפא – זה בגלל דמצווה לכתחילה ביבום. ומ"ד שחליצת גדול עדיפה – משום דמצווה בגדול. ובמקום גדול ביאת קטן לאו כלום היא.

ומקשה הגמ' על מ"ד שיבום האח הקטן עדיף מחליצת האח הגדול – "תנן: תלה בקטן עד שיגדיל, אין שומעין לו". כלומר, אם הגדול שבאחים לא רוצה לייבם ולא לחלוץ ומבקש לחכות לאח הקטן עד שיגדיל שמא יסכים לייבם – אין שומעין לו. "ואי ביאת קטן עדיפא (מחליצת גדול) אמאי אין שומעין לו? ניטר דלמא גדיל ומייבם?" הלא ראוי שנמתין שמא יגדל הקטן וייבם, שהרי ייבום הקטן מהודר יותר מחליצת הגדול?

ומקשה הגמ': "ולטעמיהך (לפי שיטתך, דיש לעשות בהידור ולכן יש להמתין) בגדול עד שיבא ממדינת הים אין שומעין לו (להמתין אלא כופין אותו לחלוץ) אמאי? ניטר דלמא אתי וחליץ? (הלא ראוי שנמתין לו שמא יבוא האח הגדול ויחלוץ, שהרי חליצתו מובחרת מחליצת האח שלפנינו כי הוא גדול יותר) אלא כל שהוי מצוה לא משהינן" דהיינו, אין משהים קיום מצווה להמתין לקיומה

כ"ב ג') וישכם אברהם בבוקר'. וכן דבר שמצוותו בלילה, יקדים בתחילת הלילה, ולכן ראוי להתפלל ערבית מיד ביציאת הכוכבים, ואפילו אם ימתין אזי יעשה רב עם, מ"מ מוטב להיות מן הזרזין ומקדימים (כדאיתא להדיא ר"ה ל"ב ע"ב).

ב. דחיית קידוש לבנה כדי לעשותה ברוב עם

אולם בשו"ת תרומת הדשן (סי' ל"ה) נשאל האם להמתין בכרכת קידוש הלבנה עד מוצ"ש, כשהוא לבוש בגדים מכובדים, או לאומרה מיד בימי החול מדין זרזין מקדימין, והשיב שיש לחלק: במקרה שאם ידחה את קידוש הלבנה למוצ"ש יש חשש שיהיה מעונן ויפסיד המצווה – אז לא ידחה ויאמרה ביום חול, אך אם מוצ"ש הוא בתחילת החודש כגון ז' או ח' בחודש, שאפי' אם יהיה מעונן במוצ"ש עדיין יישאר זמן לברך עד ט"ז בחודש – בכה"ג יפה להמתין עד מוצ"ש.^א

והביא תרומת הדשן ראייה מהמשנה ביבמות (דף ל"ט ע"א): "מצוה בגדול ליבם. לא רצה (הגדול) מהלכין על כל (שאר) האחין. לא רצו, חוזרין אצל גדול ואומרים לו: עליך מצוה, או חלוץ או ייבם. תלה בקטן עד שיגדיל או בגדול עד שיבוא ממדינת הים או חרש שוטה, אין שומעין לו, אלא אומרים לו עליך המצווה או חלוץ או ייבם".

מבואר במשנה, שאם הגדול אינו רוצה לייבם ולחלוץ ומבקש לחכות לאח הקטן שיגדל ואולי ייבם, וכן כאשר האח הגדול מבין האחרים שלפנינו טוען שיש אח גדול יותר

א. הערת הגר"א נבנצל: כבר כתבתי מה עשה אדמו"ר זללה"ה לעיל סי' ה.

ואמנם תרומת הדשן לא הזכיר את מוצ"ש כהידור משום 'רוב עם' אלא רק כהידור מפני שהוא מבושם ולבוש בגדים נאים של שבת, והביאור הלכה (שם ד"ה אלא) כתב שמדינא מותר לקדש אפי' ביחידי וכ"ש דלא בעינן עשרה, מ"מ לכתחילה מצווה לעשותה ברוב עם כי ברוב עם הדרת מלך ולכן הסיק "אם יודע שיזדמן לו לברך בעשרה לאחר איזה ימים, עד ליל עשירי, צריך להמתין ויותר לא, וכמו שכתב בהג"ה לעניין מוצ"ש".

ומדבריו מוכח שאם יש מספיק ימים לברכת הלבנה, יש עניין לדחותה למוצ"ש גם מפני 'רוב עם הדרת מלך' בנוסף לטעמים שהביאו השו"ע בעניין מבושם ובגדים נאים. וכנראה שבזמן השו"ע והרמ"א מספר המתפללים בחול ובמוצ"ש היה זהה ולכן לא כתבו זאת כסיבה נוספת לדחות המצווה למוצ"ש, וה"ה שתה"ד לא כתב זאת כהנ"ל, אך אה"נ אם כיום בבית הכנסת במוצ"ש יש יותר מתפללים הרי שזה סיבה נוספת לדחות את ברכת הלבנה למוצ"ש.

ואם כדברינו, א"כ כשם שמצוות קידוש לבנה נדחית למוצ"ש משום 'ברוב עם', הוא הדין בשאר המצוות ש'רוב עם' עדיף על הזריזות במצווה, וקשה מהגמ' בר"ה הנ"ל?

וכן מובא בספר חסידים (סי' תתע"ח) כהגמ' בר"ה, דכתב: "כתיב (תהילים קי"ט ס') 'חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך', לא יעכב אדם את המצווה בעבור זה שאמרה תורה 'זה אלי ואנוהו' – התנאה לפניו במצוות, כגון טלית נאה וס"ת נאה. שלא יאמר אדם, כיוון שיש לי טלית לקנות, אמתין עד שיבוא לידי טלית יפה מאד, אלא יקנה מיד טלית אע"פ שאינו יפה כ"כ, וכן עיר שאין בה ס"ת ויש שם סופר שיודע בדיוקא

באופן מובחר יותר. ולכן אם נמצא לפנינו אה היכול לחלוץ, לא נמתין עד שיהא אה צעיר יותר ראוי ליבם, אפי' אם יבום אה צעיר עדיף מחליצת אה גדול – כי לא משהיין מצווה. כלומר: הזריזות במצווה עדיפה על פני ההידור בה.

אלא שכתב בשו"ת תה"ד (שם) "ומ"מ מוכח התם, דדוקא בדראוי להסתפק שתעבור המצווה אז לא משהיין לה, אבל בשאין ראוי להסתפק לא. ותדע דאמאי נקט תנא "ובגדול עד שיבוא ממדינת הים"? ליתני עד שיבא ממדינה למדינה בא"י דלא משהיין? אלא דווקא נקט בקטן עד שיגדיל ובגדול עד שיבוא ממדינת הים לא משהיין, משום דשמא ימות הקטן והגדול לא יבא לעולם ממדינת הים, ותעבור המצווה, להך לא משהיין, אבל ממדינה למדינה דקרוב הדבר שיבא משהיין. וה"ה בנידון דידך".

ולכן הסיק תרומת הדשן שכאשר בין מוצ"ש לסוף זמן קידוש לבנה ישנם כמה לילות להשלים ולקדש את הלבנה במקרה שבמוצ"ש יהיה מעונן – ראוי לדחות את קידוש הלבנה למוצ"ש משום הידור מצווה. מוכח מהכא שהידור עדיף על זריזין מקדימים למצוות כל זמן שהמתנה לא עלולה להביא לביטול מוחלט של המצווה.

וכן פסק מרן השו"ע (או"ח סי' תכ"ו ס"ב) "אין מברכין על הירח אלא במוצ"ש כשהוא מבושם ובגדיו נאים". והוסיף הרמ"א (שם) "ודווקא אם ליל מוצ"ש הוא קודם י' בחודש אז ממתניין עד מוצ"ש, אבל אם הוא אח"כ אין ממתניין עד מוצ"ש שמא יהיו ב' לילות או ג' או ד' עננים ולא יראו הלבנה ויעבור הזמן. וכשמקדשין אותה בחול יש ללבוש בגדים נאים".

כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן. ולאחזו בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיוצא בה וישכם אברהם בבוקר". ולדברי השבו"י ניחא, דהדוחה מצווה בכדי לעשותה בהידור רב יותר אינו מתרשל במצווה אלא אדרבה זריז לעשות המצווה מן המובחר.

והביא ראיה נוספת מהגמ' ביומא (דף ו' ע"ב) שם מובא מחלוקת האם טומאת מת בציבור הותרה או דחוייה. והגמ' מבארת "היכא דאיכא טמאין וטהורין בהווא בית אב כו"ע לא פליגי דטהורין עבדי טמאין לא עבדי [כלומר, במקום שבאותו בית אב יש כהנים טהורים וטמאים, פשיטא שיעבדו הטהורים]. כי פלגי, לאהדורי ולא תויי טהורין מבית אב אחרינא [כשכל הכהנים בבית האב טמאים וצריכים להביא מבית אב אחר]. רב נחמן אמר: היתר היא בציבור ולא מהדרינן, ורב ששת אמר דחוייה היא בציבור ומהדרינן". ולכן מחזירים אחרי כהנים טהורים מבית אב אחר מכיוון שלכתחילה יש לעשות בטהרה. ומכאן מוכיח השבו"י שאע"פ שלמצוא כהן טהור ממשמרת אחרת יש בזה שיהוי מצווה, אעפ"כ, כדי לעשות מצווה מן המובחר ביתר הידור משהין את המצווה.

וכן הביא השבו"י ראיה מהגמ' סנהדרין (י"ב ע"ב) דמפני גדיים וטלאים וגוזלות שלא פירחו הרי זה מצטרף לסעד בכדי לעבר את השנה, ואע"פ שיכולים להביא שהם קטנים שכשרים "אלא ודאי דמצווה מן המובחר עדיף ומאחרינן כל קביעות המועדים בשביל זה".

ונראה לתרץ את ספר חסידים (לעיל) שכתב לא לדחות מצווה משום הידור, דהתם ס"ת וציצית הרי זו מצווה מתמשכת (שאף כתיבת ס"ת עניינה בכדי ללמוד בה) ואינה נגרמת במעשה מסוים ולכן יש לעשותה מיד ולא

לכתוב, אבל אינו יודע לכתוב כ"כ יפה כמו סופר אחר, שלא יבוא כ"כ בקרוב זמן, מוטב שיכתוב אותו המצוי מיד, אע"פ שאינו כותב יפה, כי על זה נאמר 'חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצוותיך'".

וא"כ קשה על שו"ת תה"ד, כיצד לא חש לגמ' בר"ה, שמשמע ממנה שזריזין מקדימין למצוות גובר על 'רוב עם'?

ונראה לתרץ, דבגמ' בר"ה אין זו ודאות שבתפילת מוסף יהיו יותר אנשים מבשחרית, ולפעמים מצוי שיבואו יותר אך אינו ודאי. ולכן אין לדחות זריזין מקדימין משום ספק 'רוב עם הדרת מלך', אבל כשברור שיהיה רוב עם לעומת מעט מזעיר מסתבר שיש להמתין.

וכן תירץ בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ל"ד) דבגמ' ביבמות אין לחכות לגדול עד שיבוא ממדינת הים כיוון שהוא על הספק שמא יגיע ממדינת הים אך אין זה ודאי.

ועוד תירץ בשבו"י, דביבמה משום עיגון לא חשו להידור ולא משהים את המצווה, "כי הרבה חששו חז"ל לתקנת עגונות ואפשר דגם זה נכלל בלשון הש"ס שהוי מצווה לא משהינן". וסברת העיגון מובאת בנימוק"י על הגמ' ביבמות (שם). וכתב השבו"י (שם) דהדוחה מצווה בשביל לעשותה בהידור רב יותר "אז מותר לו לשהות אפי' זמן מרובה כל שודאי לו שיבוא לידו מצווה מן המובחר, דזה ג"כ זריז ועומד הוא לעשות מצווה מן המובחר ומחשבתו הטובה מצרף למעשה" א"כ אדרבה זהו זריז למצווה כי כשדוחה בגלל הידור ודאי הרי הוא זריז ועומד.

ואכן המאירי כתב בגמ' ביומא (דף כ"ח ע"א) שאמרה כל היום כשר למילה 'ומ"מ ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית שלא יראה

י"ג) על דברי השו"ע שכתב שאין מברכין על הלבנה עד שיעברו שבעה ימים, כתב המג"א בשם הלבוש: "אם חל מוצאי שבת קודם ז' ימים סומכים על רבינו יונה ומקדשין אחר ג' מפני שהוא מוצאי שבת וגם מפני שהציבור מקובצין וברוב עם הדרת מלך וכ"כ הב"ח עיי"ש. ונראה לומר שכפי שכתב המג"א להקדים את ברכת הלבנה למוצ"ש מפני שיש בכך הידור מצווה (מבושם ובגדיו נאים) וכן מפני רוב עם הדרת מלך, נראה לומר דה"ה ההיפך, שיש עניין לדחות למוצ"ש כשז' חל באמצע השבוע מצד ההידור של מבושם ובגדיו נאים וכן מצד רוב עם הדרת מלך. וכפסק השבו"י הנ"ל.

ג. דעת הגר"א בקידוש לבנה

ובביאור הגר"א על שו"ע (שם) הביא מקור לדברי השו"ע והרמ"א מהגמ' ביבמות הנ"ל וכפי שהביאו תה"ד לעיל ומשמע שמסכים עימם. ואולם בתוס' מעשה רב (סי' קנ"ט) כתב בשם הגר"א "קדוש לבנה אין מחמיצין המצווה עד שבעה אחר המולד או עד מוצ"ש רק תיכף אחר שלושה ימים מהמולד מקדשין. וכן מקדשין קודם ט"ב וקודם יו"כ", ולכאורה הרי זו סתירה.

ואולי אפשר לתרץ דאע"פ שהגר"א ס"ל כה"ד וכהשו"י דמותר לדחות מצווה אם יעשו בהידור רב יותר, ובתנאי שיהיה ודאי ולא ספק, מ"מ בברכת הלבנה פסק הרמב"ם (בפ"י מהלכות ברכות הי"ז) "וצריך לברך ברכה זו מעומד. שכל המברך על החודש בזמנו כאילו הקביל פני השכינה. אם לא בירך עליה בליל הראשון מברך עליה עד ט"ז יום בחודש, עד שתתמלא פגימתה". ומשמע מדבריו שלכתחילה הברכה היא בליל הראשון ולאחר מכן זהו רק דיעבד ("אם לא

לחכות לעשותה ביותר הידור. משא"כ במצווה של מעשה אם ע"י שיהיו ודאי יקיים המצווה ביותר הידור ישהה כי המצווה היא בעשייה חד פעמית.

ולכן הסיק השבו"י (שם) שאדם שהביאו לו ד' מינים לא מהודרים בשעת הלל ויודע בוודאות שיקבל מאוחר יותר ד' מינים מהודרים – יש לו להמתין על המצווה מן המוכרח.

וראיתי במנחת אשר (בראשית עמ' קנ"ג) דמביא את המג"א בספרו זית רענן על התורה שכותב שאברהם מל בצהרי היום כדי לפרסם הדבר, ומדוע לא חש לזריזין מקדימין למצוות? אלא מוכח, שהמצווה כשתעשה בהידור רב יותר דוחה את זריזין מקדימין למצוות, ובמילתו של אברהם עשה בצהרי היום לקדש שם שמים ברבים ולהראות שאינו מתיירא מן הגויים ולא בוש מן הליצנים ושש ושמה לקיים מצוות ה' (כמובא ברש"י בראשית י"ז כ"ג). [ובכך מיושבת התמיהה מדוע הגמ' ביומא (דף כ"ח ע"ב) לומדת את דין זריזין מקדימין למצוות ממעשיו של אברהם בעקדת יצחק ('וישכם אברהם בבוקר') ולא ממעשה המילה שמל אברהם את עצמו ואת בני ביתו? ולדברינו הדבר מיושב, משום שבאמת במילה מל אברהם את עצמו בצהרי היום כדי לפרסם המצווה]. וכן כתב התורה-תמימה (שמות פרק י"ב, י"ז) על הפסוק "ושמרתם את המצוות" – אל תקרא ושמרתם את המצוות אלא את המצוות. כדרך שאין מחמיצין את המצה כן אין מחמיצין את המצווה "אלא אם באה לידך עשה אותה מייד" (מכילתא) וכתב שאברהם נשתהה במילה כדי לפרסם הדבר.

ואכן בהלכות ברכת הלבנה (סי' תכ"ו ס"ק

לאחר מכן, אף אם ראה כבר כמה פעמים, וא"כ אפשר לדחות ברכה זו לשבת אף אם ראה כבר לבלוב אילנות. ונראה לחלק דכיוון דברכת האילנות מוגבל לזמן מסוים בשנה (זמן הבלוב), לכן התפעלות הנפש שייכת במשך כל זמן זה, אף אם כבר ראה הבלוב קודם לכן. ודו"ק.]

ד. זיכוי הרבים בברכת האילנות בציבור

נמצאנו למדים, שיש מחלוקת גדולה האם זריזין מקדימין למצוות גובר על ברוב עם הדרך מלך' ושאר הידורים, או שמא ההידור באופן קיום המצווה גובר על ההידור בזריזותה, ובמקום שאין לחוש לדיחוי המצווה יש לעשותה בהידור רב יותר. ועיין בשו"ת יבי"א (ח"ב יו"ד סי' י"ח) דהביא הרבה אחרונים הסוברים שזריזין מקדימין למצוות עדיף מאשר ברוב עם הדרך מלך' ולכן אין לאַחר ברית מילה ויש לעשותה בהקדם האפשרי. ולעומתו ראינו את השב"י שהביא הוכחות רבות שהידור מצווה גובר, וכן משמע בשו"ע וברמ"א ובביאור הגר"א (שם). ונהרא ונהרא כפשטיה.

אך נראה לומר שאף לסוברים כהיב"א שאין לדחות מצווה מפני הידור, ויש לעשותה בהקדם האפשרי, מ"מ במקום של זיכוי הרבים, שע"י הדחייה יזכו יותר יהודים בקיום המצווה, ככה"ג כו"ע יודו שעדיף לדחות את המצווה. דעד כאן לא דנו אלא האם עדיף לעשותה בזריזות ובמעט אנשים או ברוב עם, אך שאר העם יעשו המצווה בזמן אחר, אך במקום שאם לא תיעשה בציבור יימנעו רבים מלקיימה, נראה לומר דברוב עם הדרת מלך' עדיף.

ולכן נראה לעניין ברכת האילנות, דמכיוון

בירך עליה בליל ראשון"), ושמא הגר"א חייש לדעת הרמב"ם ולכן הקפיד לאומרה תיכף אחר ג' ימים. (וס"ל כהגירסא שאין מברכין על הלבנה עד שתמתק" כהט"ז (שם ס"ק ג') כלומר שאדם יכול להנות מהאור שלה שזה אחר ב' או ג' ימים).

עוד ניתן לתרץ, דאכן מודה הגר"א לתה"ד דהיכן שאפשר לקיים המצווה ביתר הידור דוחים המצווה כדי לקיימה בהידור וה"ה בברית מילה וכדו', אך הגר"א דיבר על המציאות בעירו וילנא, שם קיים חשש גדול שאם ידחו את ברכת הלבנה למוצ"ש שמא יהיו ימים מעוננים ויפסידו המצווה לגמרי, וא"כ ה"ז דומה לאח גדול ביבום שלא מחכים שמא יבוא ממדינת הים, שמא לא יבוא. וצריך לומר, שמרן השו"ע שחי בא"י לא חשש לכך, ולכן כתב לא לברך לפני ז' בחודש וכן לדחות למוצ"ש, אך הגר"א בחו"ל חשש שמא תידחה המצווה בגלל עננות, שהייתה מצויה במקומו.

[יש לדון לגבי ברכת האילנות – שמא היא בכלל ברכת הראייה, כמו הרואה את ההרים הגדולים ואת הים הגדול שמברך עושה מעשה בראשית' ואם כן זו ברכה אישית על המראה המרהיב, וצריך לברכה מייד עם ראייה ראשונה, כשהוא עדיין בהתפעלות גדולה, וכשם שמי שראה את הים ולא בירך לא יברך כשרואהו שנית בתוך ל' יום (עיין פסקי תשובות ח"ב סי' רכ"ח א') ה"ה לכאורה לעניין בברכת האילנות שמברכים אותה רק על ראייה ראשונה. וכן פסקו בקצוה"ש (סי' ס"ו סקי"ח) חיי"א (כלל ס"ג ס"א) קיצשו"ע (סי' ס' ס"א). ואם כן יש בעיה לדחות ברכה זו לשבת וכדו'. ואולם המשנ"ב (סי' רכ"ו סק"ה) כתב, שאם לא בירך בשעת הראייה הראשונה יכול לברך

הרבים "שהוא דבר שאין למעלה הימנו שאין חטא בא על ידו (יומא פ"ז ע"א). ולכן מה טוב לזכות את ישראל ולהודיעם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו" עיי"ש. ועיין בספר מאור ישראל לגר"ע יוסף זצ"ל (ח"ד דרושים עמ' שנ"ג) שמביא מקורות רבים בשבח זיכוי הרבים עיי"ש.

ה. חשש עשיית מלאכה בברכת האילנות

ואמנם יש שכתבו להימנע מלברך ברכת האילנות בשבת, כמופיע בכף החיים (או"ח סי' רכ"ו אות ד') וז"ל: "בשבת ויו"ט אין לברך ברכת האילנות, שמא יקח בידו הפרחים להריח בהם או שמא יתלוש (מועד לכל חי)". ומביא עוד שלדברי המקובלים שע"י הברכה מברר ניצוצי הקדושה יש כאן חשש מלאכת בורר, אך נראה שמעיקר הדין אין איסור. וכן הוכיח החזון עובדיה (פסח עמ' כ"כ-כ"ד) דמדינא דגמ' (סוכה ל"ז ע"ב) מותר להריח הדס מחובר בשבת ויו"ט ואין לנו לגזור שמא ישכח ויקטוף מפרחי האילנות בשבת, ואין לחדש גזירות אחר חתימת התלמוד, ואף הגר"ח פלאגי שכתב במועד לכל חי (סי' א' אות ח') שבאיזמיר לא ברכו בשבת. מ"מ כתב שבעיר קושטא נהגו לברך ברכת האילנות אפי' בשבת ויו"ט. והוכיח הגר"ע יוסף שבשו"ת לב חיים (ח"ב סי' מ"ד) פסק הגר"ח פלאגי שמותר לברך ברכת האילנות בשבת והביא ראיה משו"ע (או"ח סי' של"ו) שמותר להריח בהדס מחובר בשבת וכתב שה"ה לברכת האילנות וא"כ "הזר הוא לכל חסידי" (כלומר, חזר בו), וא"כ לא נותר אלא טעם עפ"י הסוד של ליקוט ניצוצות.

ולכן אף שלכתחילה, אם אדם נמצא יחיד,

שביום חול מצויים בבית הכנסת פחות מתפללים מאשר בשבת, ואף מבין הבאים ביום חול יש הממהרים מאד לעבודתם, ואין להם זמן להתעכב לברכת האילנות (וכ"ש שלא ללכת למטעים הרחוקים מחוץ ליישוב). מאידך אם נעשה את ברכת האילנות לאחר התפילה המרכזית בשבת ונכריז עליה בעוד מועד, כל הציבור יגיע לברכה זו ובכך נזכה את כל הציבור במצווה זו ואף נקיימה ברוב עם הדרת מלך.

ושמח לבי בראותי בקונטרס נפש דוד (הנהגותיו ואורחותיו של הגאון הצדיק האדר"ת ז"ל רבה של ירושלים ת"ו, יצא לאור ע"י הרמ"צ נריה זצ"ל תשמ"ב) סעיף י"ט וז"ל: "הייתי זהיר וזריז לקיים דברי חז"ל הקדושים לברך בימי ניסן (או אייר) על הני אילני דמלבלבים, והייתי מהדר לברכה בשבת, כדי למלאת החסר, וגם חזרתי לברך בבוקר בעת תפילת שחרית, שהיו בבית המון להתפלל, וברכתי אחר התפילה כדי לזכות את הרבים, שאינם יודעים כלל מדין זה".

מפורש בדבריו שנוהר לברך בשבת דווקא, א. "למלאת החסר" – נראה שכוונתו להשלים מאה ברכות, שיש חיוב בכל יום, ובשבת שתפילת עמידה היא רק שבע ברכות יש מקום לחזר אחר ברכות בכדי למלאת את החיוב. ב. "וגם תְּזַרְתִּי [מלשון רדיפה והקפדה] לברך בבוקר כדי לזכות את הרבים, שאינם יודעים כלל מדין זה". דהיינו, בזכות השבת שבה נמצאים מתפללים רבים יזכו הרבה יהודים לברך, ואם לא היו מברכים בשבת לא היו מברכים כלל וגדול זיכוי הרבים, שעליו נאמר כל המזכה את הרבים אין חטא בא לידו (אבות ה' י"ח). וכתב הפלא יועץ (ערך זכיה) שגדול שכר המזכה את

אין איסור 'בחוקותיהם לא תלכו' וא"כ אין איסור מהתורה אלא במקדש, והידוש הוא שחידשה התורה במקדש ואין לנו ללמוד בית הכנסת מהמקדש לחדש איסור דרבנן שלא אמרו לנו חז"ל. וממשיך הרב וכותב שבאופן כללי "בדרכי הכבוד המוסכמים לכל אין שייך כלל בחוקותיהם לא תלכו... א"כ כיוון שנטיעת אילנות הוא יופי והידור מוסכם י"ל דלא שייך ע"ז כלל משום בחוקותיהם לא תלכו, ואין לנו להוסיף כלל על מה שאסרה תורה. שוב ראיתי בספר פת"ש לאו"ח, שכתב בשם הגר"י עטלינגר בע"ס בנין ציון, שכתב לא מצינו איסור בנטיעת אילן על פתח בית הכנסת". וכ"ש בנידון דידן שנטיעת האילן לא נעשתה רק לשם נוי בית הכנסת, אלא לשם זיכוי הרבים בברכת האילנות, וברור שבכה"ג שרי.

ו. מסקנה

מכל האמור לעיל נראה לומר, שבמקום שאם נדחה את ברכת האילנות לשבת קודש יזכו לעשות המצווה ברוב עם וע"י כך יהיו יותר אנשים שייזכו לברך מאשר אם יברכו מיד בר"ח, יש לברך את ברכת האילנות בשבת קודש מיד לאחר התפילה, ברוב עם, ולא לחוש לדעה האוסרת לברך בשבת, כיוון שרוב הפוסקים לא חשו לדעה זו, וזכות זיכוי הרבים גוברת.

וכן הנהגנו בקהילתנו, לברך לאחר התפילה המרכזית בשבת ברוב עם הדרת מלך במתניות ובנחת, עם תוספות התפילה שחיבר החיד"א זיע"א (יה"ר ותוספת הודאה). כנלענ"ד.

עדיף לברך ביום חול, כדי לצאת גם ידי דעה זו, וזריזין מקדימין למצוות, מ"מ במקרה שלפנינו, שעל ידי ההמתנה יקיים ברוב עם הדרך מלך בצורה גדולה מאד, ויזכה לזכות את הרבים כנ"ל, נראה שהכל יודו שעדיף לברך הברכה בשבת. וכן פסק הליכות שלמה (פכ"ג הערה 121) וכן מובא באורחות רבנו (לגר"י קניבסקי זצ"ל ח"ג עמ' רכ"ד).

ו. נטיעת עצים סמוך לבית הכנסת

לאחר שהוכחנו כל זאת, רחש לב השואל טוב, וכדי לצאת יד"ח המצווה בצורה מהודרת, דאג לשתול כמה עצי פרי בסמיכות לבית הכנסת לשם ברכת האילנות, ובכך בכל שנה אנו יוצאים, בשבת הסמוכה לר"ח ניסן, לרחבת בית הכנסת ומברכים את ברכת האילנות ברוב עם ובתוספת תפילות ויה"ר המודפסים בסידורים. ואף נשים זוכות לברך ברכה זו. [ואין זה שייך למצוות עשה שהזמן גרמא, משום שחלות הברכה בימי ניסן אינו מחמת הזמן אלא מחמת דבר אחר הגורם לזה, שאז הוא זמן הבלוב. וכעין ביכורים שאף נשים חייבות למרות שזמנו מוגבל מעצרת ועד חנוכה. כ"כ בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קי"ח).] וזכות הרבים תעמוד לו ולזרעו אמן.

אמנם יש שהקפידו שלא לנטוע עצים סמוך לבית הכנסת, משום שכך נוהגים הגויים לנטוע עצים ליד בית תיפלותם. אלא שמרן הראי"ה קוק זצ"ל בשו"ת אורח משפט (סי' ל"ז) כתב תשובה בעניין זה ותורף דבריו הוא, דאף דמנהג הגויים הוא ליטוע אילנות בחצרות בתי תפילתם, מ"מ כבר כתב המהרי"ק (סי' קצ"ב) דבמקום שיש תועלת